

В. М. ТАРАСЮК,

кандидат політичних наук*

ORCID: 0000-0002-8915-2443

ІНСТИТУТ ВІЙСЬКОВОГО ОМБУДСМАНА ЯК НЕВІД'ЄМНИЙ ЕЛЕМЕНТ СИСТЕМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

У статті здійснено огляд основних чинників актуальності запровадження інституту військового омбудсмена. Розглянуто причинно-наслідкові зв'язки між зміною ціннісних пріоритетів сучасного суспільства й організацією національної безпеки та оборони. Висвітлено ключові переваги, функції, сфер відповідальності демократичного цивільного контролю за збройними силами.

Ключові слова: військовий омбудсман, збройні сили, національна безпека.

Тарасюк В. Н. Институт военного омбудсмена как неотъемлемый элемент системы национальной безопасности

В статье сделан обзор основных факторов актуальности введения института военного омбудсмена. Рассмотрены причинно-следственные связи между изменением ценностных приоритетов современного общества и организацией национальной безопасности и обороны. Освещены ключевые преимущества, функции, сфер ответственности демократического гражданского контроля за вооруженными силами.

Ключевые слова: военный омбудсман, вооруженные силы, национальная безопасность.

Tarasuk Volodymyr. The military ombudsman institute as an integral part of the national security system.

The publication provides an overview of the main factors for the relevance of the introduction of a military ombudsman institution. The article deals with the cause and effect relationship between changing the value priorities of modern society and the organization of national security and defense. The key benefits, functions, responsibilities of democratic civilian control over the armed forces are highlighted.

Key words: military ombudsman, armed forces, national security.

Вступ. Незважаючи на стрімкий технологічний розвиток сучасних засобів озброєння, впровадження методів вчасного виявлення потенційних загроз, зростання ролі робототехніки й штучного інтелекту в оборонній та правоохоронній сферах, людський чинник зберігає за собою ключову функцію управління, навчання, організації та реалізації тактичних і стратегічних завдань.

Широкі можливості суб'єктів національної безпеки й секретність діяльності цих інституцій актуалізують значення системи стримувань і противаг, ключовим елементом якої є інститут військового омбудсмена.

Самоконтроль, закритість, утаємниченість, збереження максимальної незалежності й відокремленості від суспільно-політичних процесів та інститутів не можуть гарантувати дотримання прав і свобод військовослужбовців, так само,

*Tarasuk Volodymyr, Candidate of Political Sciences (Ph. D.)

© В. М. Тарасюк, 2020

як і не гарантують того, що суб'єкти системи національної безпеки не діятимуть у супереччя волі та інтересам суспільства, влади, держави.

Мета статті – проаналізувати стан та перспективи впровадження інституту військового омбудсмена.

Необхідність запровадження цивільного контролю за оборонною й правоохоронною сферами зумовлена передусім інтересами національної безпеки. Іншими словами, суб'єкти безпеки не повинні становити небезпеки для громадянського суспільства. Одним із запобіжників можливого свавілля правоохоронців чи військових є інститут військового омбудсмена, покликаний діяти в інтересах дотримання закону, прав та свобод військовослужбовців і цивільного населення, що перебуває на території проведення спеціальних чи воєнних операцій.

Актуальність впровадження інституту військового омбудсмена посилюється й сучасними тенденціями та умовами цивілізаційного розвитку, глобалізаційними процесами тотальної інформаційної транспарентності. У країнах, де інститути державної влади переважно є об'єктами, а не суб'єктами новин (інформаційних повідомлень), опозиційні медіа будь-яку позитивну подію здатні перетворити на сенсацію негативного змісту. Першоджерелами (суб'єктами) новинних повідомлень є переважно демократичні уряди країн із запровадженою військовою цензурою (США, Велика Британія, Ізраїль та ін.) і тоталітарні режими (Китай, Росія, Іран тощо)¹. Україна, обравши західний напрям цивілізаційного розвитку, нині перебуває в процесі транзиту (між радянським тоталітаризмом і європейською демократією), енергія руху якого переважно спрямована на протидію «руському миру», а не розвитку протилежно ціннісних принципів західної цивілізації. Наразі впровадження військової цензури, а тим більше в реаліях відсутності політичної культури/традицій є неприйнятним без попередньої імплементації інституту військового омбудсмена в систему нормативно-правового забезпечення держави.

Наступний чинник, що актуалізує досліджуване питання, стосується антропологічних і соціологічних особливостей сучасного історичного періоду. Нинішні випускники шкіл, особи призовного віку, переважно не готові й не спроможні до самостійного, дорослого життя. Діти ХХІ ст. дорослішають значно пізніше, ніж їхні однолітки з попередніх поколінь. Цю проблему відмічають не лише педагоги й викладачі ЗВО, а й офіцери військових частин, правоохоронних органів².

Основний матеріал. Масова освіта, становлення якої припало на минуле ХХ ст., сьогодні демонструє вкрай низький потенціал і повну невідповідність сучасним вимогам. Відповідно невпинне зниження популярності академічної (вищої) освіти, розвиток гуманістичних трендів, законодавче закріплення гендерних прав, пацифізм формують певний світогляд та цінності сьогочасного покоління, де служба в армії чи поліції займає найнижчі шаблі соціального грейду. Таким чином відбувається певна маргіналізація армії, спецслужб, правоохоронців, ці професії втрачають свою привабливість серед найбільш здібних, талановитих й інтелектуально розвинених молодих громадян.

Неабиякий негативний вплив на авторитет інститутів національної безпеки мають рішення й дії політиків. Бажання досягти миру з агресором на умовах зовнішніх партнерів призводить до погіршення морально-психологічного стану військовослужбовців Збройних Сил України. З другої половини 2019 р. арміям заборонено вести вогонь у відповідь, наказано суттєво зменшити обстріли ворожих позицій, незважаючи на активні агресивні дії з боку терористів.

У грудні 2019 р. уперше за останні роки кількість жертв серед українських військових перевищила кількість втрат ворога³.

Усі зазначені та багато інших аспектів вказують на необхідність запровадження об'єднувального чинника – медіатора між державними інтересами та вектором розвитку суспільства. Сучасні збройні формування не здатні функціонувати без урахування реальної політики, а тим більше існувати поза межами загальноприйнятих норм захисту прав та свобод людини.

Концепція запровадження військового омбудсмена ґрунтується на принципі «військовослужбовець – це насамперед громадянин». Тож військова служба не може бути відокремленою від базових громадянських прав та свобод⁴.

Обравши демократичний шлях розвитку, Україна взяла на себе міжнародні зобов'язання встановити демократичний цивільний контроль силовими структурами. Це зафіксовано у низці документів, серед яких «Партнерство заради миру: рамковий документ» (1994 р.), Кодекс поведінки стосовно воєнно-політичних аспектів безпеки (Будапештський саміт ОБСЄ, 1994 р.), Хартія про особливе партнерство між Україною та НАТО (1997 р.).

Концепція національної безпеки України визначила демократичний цивільний контроль над воєнною сферою одним із основних принципів забезпечення національної безпеки України. Забезпечення демократичного цивільного контролю на Воєнної організації держави проголошено одним із головних напрямів зовнішньої політики України у воєнній сфері, що свідчить про важливість цієї проблеми з огляду на необхідність забезпечення стабільного розвитку держави і суспільства.

Досвід зарубіжних країн свідчить, що цивільний контроль над воєнною сферою є однією з ознак демократії, як і свобода слова та дотримання прав людини.

З огляду на сучасну суспільно-політичну ситуацію й нагальні проблеми в оборонній сфері нашої держави важливо повною мірою задіяти позитивний потенціал цивільного контролю над військовими. Сучасні Збройні Сили України відіграють потужну стабілізаційну роль, про що свідчать результати останніх соціологічних досліджень: сучасна українська армія має вищу довіру суспільства, ніж, наприклад, релігійні чи політичні організації⁵.

У чому полягає суть саме цивільного контролю воєнною сферою? У чому полягає демократичний характер контролю? Чому розвинені демократичні країни надають цьому питанню особливого значення?

Усі рішення у безпековій сфері держави є політичними, а тому повинні прийматися обраними народом політиками. Це положення відображає зміст демократичного цивільного контролю військовими.

Військо за своєю природою не є демократичною системою. В основі демократії лежать принципи консенсусу, військові ж структури побудовані на принципах жорсткої субординації, підкорення кожним військовим своєї особистості (а якщо потрібно, то й життя) наказові командира.

Воєнна організація є унікальною серед інших державних інституцій. По-перше, вона володіє величезним бойовим (а по суті, руйнівним) потенціалом. По-друге, на створення потужного руйнівного потенціалу Воєнна організація витрачає значні бюджетні кошти, сплачені платниками податків. Фактично це ресурси розвитку суспільства, пріоритети їх використання можуть бути різними і визначаються політичним керівництвом держави. По-третє, Воєнна організація цілеспрямовано і легально готує людей до силових дій або до самопожертви.

Діяльність Воєнної організації містить потенційну загрозу і для суспільства, яке вона покликана захищати. Тому воєнна сфера має бути під надійним цивільним контролем з боку держави і суспільства загалом.

Актуальність демократичного цивільного контролю зростає не лише на переломних етапах розвитку суспільства. Ця проблема актуальна і для розвинених демократій, адже чим боєздатнішим є військо держави, тим більше вона опікується, щоб воно було під надійним контролем.

В Україні значення терміна «контроль» має доволі вузьке тлумачення, принаймні значно вужче, ніж його англійський аналог «control». Зазвичай контроль сприймається як право доступу до інформації про діяльність силових структур, право органів державної влади проводити ревізії та перевірки у військових формуваннях, нагляд за дотриманням прав людини у військах. При цьому поза увагою залишаються інші дуже важливі складові «контролю» – цілеспрямовання, керівництво, власне, управління в широкому сенсі, що включає також відповідальність за забезпечення ефективності Воєнної організації держави. Таким чином, контролювати – означає не лише отримувати інформацію, проводити ревізії та перевірки, а й нести велику відповідальність: за чітке визначення функцій і завдань силових структур; за створення нормативно-правової бази їх діяльності; за визначення конкретних параметрів структури і чисельності військових формувань; забезпечення їх належними ресурсами; за розробку довгострокових програм розвитку (відповідно до потреб і можливостей держави), за соціальний і правовий захист військовослужбовців і членів їх сімей тощо. Без цього неможливо гарантувати головного – високої боєздатності Воєнної організації, її готовності захистити державу у випадку загрози, виконати інші важливі завдання в особливий період.

Контроль воєнною сферою має бути цивільним, якщо не йдеться про диктаторські режими на чолі з військовими лідерами. У демократичних державах саме цивільні особи формують вище державне керівництво. Тож очевидно, що керівництво державою, у т. ч. її воєнною сферою, потребує широкого кругозору, глибоких знань і досвіду роботи в тих сферах, що далеко виходять за межі професійної підготовки і характеру діяльності військових. Саме тому в демократичних країнах ключові (з точки зору цивільного контролю над воєнною сферою) посади обіймають цивільні фахівці (політики) або державні службовці.

Демократичний цивільний контроль воєнною сферою базується на трьох основних принципах: підпорядкованість військових цивільній владі; відповідальність цивільних за рівень ефективності силових структур; підзвітність як цивільної влади, так і військових громадянському суспільству.

Універсальної моделі цивільного контролю в світі не існує, кожна країна має свої особливості. Однак досвід розвитку демократичних держав свідчить про наявність спільних засад організації демократичного контролю над збройними силами. Одним із таких механізмів демократичного цивільного контролю воєнною сферою є інститут омбудсмана з військових питань.

Правовими підставами діяльності омбудсмана в цивільному контролі воєнною організацією є насамперед Конституція України і Закон України «Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави». Омбудсман має певні повноваження саме в тій частині, що стосується дотримання прав військовослужбовців і цивільного населення, що перебуває в зоні проведення військових операцій. Тобто завдання

омбудсману з військових питань – захист прав громадян, які виконують свої службові обов'язки у Воєнній організації держави. Об'єктом захисту є конституційні права і законні інтереси осіб, які перебувають на військовій службі, військовозобов'язаних у частині виконання військового обов'язку під час перебування в запасі або резерві та ветеранів військової служби, учасників бойових дій, у т. ч. осіб з інвалідністю та членів їх сімей.

Передовий зарубіжний досвід становлення і розвитку інституту військового омбудсману визначає п'ять ключових характеристик цієї діяльності: 1) сферою діяльності є збройні сили; 2) предметом діяльності є отримання та розслідування скарг; 3) об'єктом захисту є права людини; 4) мета – запобігання неналежному урядуванню; 5) незалежність і неупередженість військового омбудсману у своїй роботі.

У світі існують три основні моделі інституту омбудсману для збройних сил (військового омбудсману або омбудсману з військових питань). Перша модель базується на внутрішніх механізмах розгляду скарг. Зазвичай це головна інспекція у складі міністерства оборони (Нідерланди, США, Чехія). Друга модель – загальний інститут омбудсману, повноваження якого поширюються на здійснення нагляду за всіма гілками влади, де військова сфера є лише окремим сегментом (Польща, Сербія, Україна, Швеція). Військовий омбудсман має найвищий ступінь незалежності, оскільки адміністративно не пов'язаний зі збройними силами. Слабким місцем є брак спеціальних знань, що не дає змоги повною мірою зрозуміти деякі проблеми збройних сил; обмежений доступ до збройних сил, якщо немає налагодженої співпраці з оборонним відомством (що може ускладнити розслідування скарг). Третя модель – інститут омбудсману з військових питань як гібрид попередніх двох (Велика Британія, Німеччина, Канада). Спеціалізовані омбудсмени повністю незалежні від міністерства оборони, але працюють лише зі справами, що стосуються збройних сил. Недоліком такої моделі є загрози дублювання повноважень і конкуренції, яких можна уникнути лише за наявності чіткої координації та бажання співробітництва між установами⁶.

Соціальний захист військовослужбовців і членів їхніх сімей, дотримання прав військовослужбовців і прав цивільного населення, яке перебуває на території проведення воєнних операцій, є одними з найактуальніших потреб суспільства і важливим завданням держави в умовах тривалого воєнного конфлікту та окупації частини території України. Сучасні історичні реалії, що склалися в умовах особливої небезпеки, низька довіра суспільства до правоохоронних органів, недосконалість законодавства і судової системи створили певний вакуум між дотриманням прав людини й забезпеченням національної безпеки країни. Процес євроінтеграції України та нагальна потреба правового врегулювання суспільних відносин з метою захисту основоположних прав і свобод людини вимагають забезпечення гармонійного функціонування інституту прав людини та Сектора безпеки країни.

Основними напрямками діяльності інституту військового омбудсману є: соціальний захист військовослужбовців та членів їхніх сімей; дотримання прав військовослужбовців; дотримання прав цивільного населення, яке перебуває на території проведення воєнних операцій.

Повноваження військового омбудсману поширюються на вирішення таких питань, як: права людини і збройні сили; профспілки і збройні сили; військова юстиція; права меншин і збройні сили; відносини між відповідним парламентським комітетом і міністерством оборони; збройні сили і суспільство; цивільний

контроль за діяльністю сектора безпеки; організаційні моделі відносин між міністерством оборони і генеральним штабом.

Основні функції інституту омбудсмана з військових питань: забезпечення контролю за діяльністю сектора безпеки; забезпечення законності в діях збройних сил; підтримка відкритості та відповідності військових відомств; фокусування уваги на практичних проблемах військової сфери, що вимагають коригувальних дій; посилення ефективності та дієвості військового сектора; зміцнення взаємної довіри між громадськістю і військовими, зокрема щодо військових питань.

При створенні інституту омбудсмана з військових питань слід забезпечити йому належний правовий статус шляхом закріплення повноважень у спеціальному законі або Конституції. На Європейському континенті у такий спосіб були засновані інститути омбудсмана з військових питань у Румунії, Польщі, Німеччині та Албанії. Інститут омбудсмана з військових питань як орган цивільного нагляду за діяльністю збройних сил має повноваження, аналогічні до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.

Ефективне забезпечення діяльності інституту омбудсмана з військових питань в Україні потребує запровадження інституту Уповноваженого Верховної Ради України з військових питань. Вагоме значення мають щорічні доповіді омбудсмана з військових питань у Верховній Раді України. При цьому необхідно забезпечити чітке розмежування правових статусів і повноважень різних інститутів омбудсмана, що створить умови для ефективної взаємодії та виключить ризик виникнення колізії юрисдикцій.

Якщо сфери повноважень різних інститутів омбудсмана перетинаються, то законом мають бути передбачені механізми взаємодії, а також докладно визначені процедури й терміни інформаційних обмінів між ними. У розвинених демократичних країнах взаємодія між інститутами омбудсмана організована за принципом пріоритету більш вузької спеціалізації. Наприклад, Уповноважений Президента України з прав людей з інвалідністю спрямовує до Уповноваженого Верховної Ради України з військових питань скарги (звернення), які надійшли від осіб, що отримали інвалідність внаслідок участі в АТО; так само Уповноважений Верховної Ради України з прав людини спрямовує до Уповноваженого Верховної Ради України з військових питань скарги (звернення), що надійшли від осіб, права та свободи яких були порушені військовослужбовцями.

Крім цього, якісне представництво інтересів військовослужбовців та цивільного населення, яке перебуває на території проведення воєнних операцій, потребує створення військової поліції, відновлення військової юстиції та судів.

Досвід судового розгляду кримінальних проваджень щодо військовослужбовців цивільними судами вкрай негативно впливає на формування довіри військовослужбовців до суспільства, влади, політичних сил. Переважна більшість учасників цих процесів та їх колег, що спостерігали за ходом слухань, відмовляються самостійно приймати важливі оперативні рішення й займати відповідні посади, де вимагається віддавати «незрозумілі цивільним особам» й непопулярні накази⁷.

Інститут військового омбудсмана покликаний до незалежного, незаангажованого моніторингу дій правоохоронців/військовослужбовців, фіксації подій, порядку прийняття рішень, віддання наказів тощо. Це дасть змогу об'єктивно оцінювати дії/бездіяльність збройних формувань, їх наміри, можливості тощо.

Висновки. Світ невинно змінюється, розвивається й трансформується.

Відповідно видозмінюються методи ведення війн, проведення спецоперацій та оборонних заходів. Девальвація демократії, зростання популізму та вражаючий вплив технологій формування масової свідомості беззастережно впливають й видозмінюють сферу національної безпеки та оборони. Інформаційно-технологічні, кібернетичні й мережеві засоби здійснення військових операцій приходять на зміну фронтовим війнам.

Зростання участі приватних воєнних організацій у збройних конфліктах з метою т. зв. дотримання вимог міжнародного права вимагає ретельного дослідження й зміни встановлених принципів правового регулювання цих процесів.

Скасування строкової служби й створення контрактної армії посилює відповідальність політичних акторів і суб'єктів сфери національної безпеки та оборони за обороноздатність держави, якість підготовки військових, створення резерву, координацію дій цивільного населення у надзвичайних ситуаціях тощо.

Зазначені передумови потребують запровадження ефективного інструмента цивільного демократичного контролю за збройними силами як невід'ємної складової системи національної безпеки держави.

1. Носек Х., Лимор Й. Военная цензура в Израиле: затяжной временный компромисс между противоборствующими ценностями. *Национальная безопасность и демократия в Израиле* : в трех томах. URL : <http://online-books.openu.ac.il/russian/democracy-and-national-security/volume3/article21.html> ; Press Freedom vs. Military Censorship. URL : <http://www.crf-usa.org/america-responds-to-terrorism/press-freedomversus-military-censorship.html> ; Cook P., Heilmann C. Censorship and Two Types of Self-Censorship. *The Social Science Research Network* (SSRN). March 20, 2010. URL : http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1575662. 2. Дорослі діти : чому в Європі хочуть збільшити підлітковий вік. URL : <https://uk.etcetera.media/dorosli-diti-chomu-v-yevropi-hochut-zbilshiti-pidlitkoviy-vik.html>. 3. Чи дійсно перемир'я впливає на кількість загиблих військових. 09.12.2019. Видання lb.ua. URL : https://lb.ua/society/2019/12/09/444379_chi_diyсно_peremirya_vplivaie.html. 4. Ба-клэнд Б., Макдермотт В. Інститути омбудсмена у справах збройних сил : практичний посібник. Женева : ДКЗС, 2015. 161 с. URL : https://www.dcaf.ch/sites/default/files/publications/documents/Ombudsman_book_Ukrainian.pdf (дата звернення : 17.03.2017). Яременко Ю. Цивільний контроль над Збройними силами. Досвід Німеччини. *Військо України* № 5–6/1998. С. 23. 5. Оцінка громадянами ситуації в країні та діяльності влади, рівень довіри до соціальних інститутів та політиків. 2019. URL : <http://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-gromadianamy-sytuatsii-v-kraini-ta-diialnostivlady-riven-doviry-do-sotsialnykh-instytutiv-ta-politykiv>. 6. Борн Г., Флурі Ф., Ланн С. Контроль и управление: актуальность парламентского контроля над сектором безопасности и его реформированием : сб. ст. по фундаментальным аспектам (документ ДКВС N4) / Женевский центр демократического контроля над вооруженными силами, Парламентская Ассамблея НАТО; отв. за вып. Михалочко А. Н. Брюссель ; Женева ; Киев : Изд-во ПА НАТО, 2006. 179 с. Бондарев О. Зарубіжні моделі інституту омбудсмена із захисту прав військовослужбовців : досвід для України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2018. № 5. С. 21–25. URL : <http://www.lsej.org.ua/index.php/arkhiv-nomeriv/2-uncategorized/98-5-2018-ukr>. 7. Богущкий П. Військове право у системі права України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Одеська національна юридична академія. Одеса, 2009. 18 с.

References

1. Nosek H., Limor J. Military Censorship in Israel: A Prolonged Temporary Compromise between Conflicting Values. *National Security and Democracy in Israel* : in three volumes. URL : <http://online-books.openu.ac.il/russian/democracy-and-national-security/volume3/arti>

cle21.html; Press Freedom Vs. Military Censorship. URL : <http://www.crf-usa.org/america-responds-to-terrorism/press-freedom-versus-military-censorship.html>. Cook P., Heilmann C. Censorship and Two Types of Self-Censorship. The *Social Science Research Network* (SSRN). March 20, 2010. URL : http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?Abstract_id=1575662. 2. *Adult children: why Europe wants to increase adolescence*. URL : <https://en.etcetera.media/doro-sli-diti-chomu-v-yevropi-hochut-zbilshiti-pidlitkoviy-vik.html>. 3. *Does the truce affect the death toll?* 09.12.2019 Publication of lb.ua. URL : https://lb.ua/society/2019/12/09/444379_chi_diysno_peremirya_vplivaie.html. 4. *Buckland B., McDermott V. Armed Forces Ombudsman Institutes: A Practical Guide*. Geneva : SCIS, 2015. 161 p. URL : https://www.dcaf.ch/sites/default/files/publications/documents/Ombudsman_book_Ukrainian.pdf (accessed 17/03/2017). 5. *Yaromenko Yu. Civilian control over the Armed Forces. Experience of Germany. Ukrainian Army № 5–6 / 1998. P. 23. 5. Citizens' assessment of the situation in the country and the activities of the authorities, the level of trust in social institutions and politicians*. 2019. URL : <http://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-gromadianamy-sytuatsii-v-kraini-ta-dialnosti-vlady-riven-doviry-do-sotsialnykh-institutiv-ta-politykiv>. 6. *Bourne G., Flury F., Lann S. Control and governance: the relevance of parliamentary control over the security sector and its reform: a collection of articles on fundamental aspects (document NCEA) / Geneva Center for Democratic Control of the Armed Forces, Parliamentary Assembly NATO; Open for the issue Mykhalochko A.N. Brussels ; Geneva ; Kiev : NATO PA Publishers, 2006. 179 p. Bondarev O. Foreign Models of the Ombudsman Institute for the Protection of Servicemen: Experience for Ukraine. Legal scientific electronic journal. 2018. № 5. P. 21–25. URL : <http://www.lsej.org.ua/index.php/arkhiv-nomeriv/2-uncategorised/98-5-2018-ukr>. 7. *Bogutsky P. Military law in the law system of Ukraine : dis. ... cand. lawyer sciences : 12.00.01 / Odessa national law academy. Odessa, 2009. 18 p.**

Tarasuk Volodymyr. The military ombudsman institute as an integral part of the national security system.

Self-control, secrecy, secrecy, preservation of maximum independence and separation from socio-political processes and institutions cannot guarantee the rights and freedoms of servicemen, nor do they guarantee that subjects of the national security system will not act contrary to the will and interests of society, government, state.

The need for civilian control of the defense and law enforcement sectors is primarily driven by national security interests. In other words, security actors should not be a danger to civil society. One of the fuses of possible law enforcement or military arbitrariness is the institute of military ombudsman, who is called upon to act solely for the benefit of the law, rights and freedoms of servicemen and civilians in the territory of special or military operations.

The relevance of the introduction of the Military Ombudsman Institute is further enhanced by the current trends and conditions of civilizational development, the globalization processes of total information transparency. In countries where government institutions are predominantly objects rather than news subjects, any positive event can be turned into a sensation of negative content. The primary sources (subjects) of news reports are mainly the democratic governments of countries with the introduction of military censorship (USA, UK, Israel, etc.) and totalitarian regimes (China, Russia, Iran, etc.) [1]. Having chosen the western direction of civilizational development, Ukraine is now in the process of transit between Soviet totalitarianism and European democracy, whose energy is mainly directed at counteracting the “Russian peace” rather than introducing contrary to the valuable principles of Western civilization. At present, the introduction of military censorship, and even more so in the realities of lack of political culture / traditions, is unacceptable without the prior implementation of the military ombudsman institute in the system of legal support of the state.

Key words: *military ombudsman, armed forces, national security.*